

НАПРЯМИ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ РІЗНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Ящук Тетяна Анатоліївна,
викладач кафедри маркетингу,
менеджменту та управління бізнесом
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

В кінці 80-х років ХХ століття в Україні почалася перебудова господарського, а, відповідно, і фінансового механізму організацій невиробничої сфери. Великою мірою це стосувалося і вищих навчальних закладів. Основний зміст змін зводився до переходу на економічні методи управління неринковим сектором господарства, що сприяло більш повному задоволенню потреб населення у соціально-культурних послугах, включаючи освітні.

Зміни господарського механізму диктували і перегляд усієї системи фінансових взаємозв'язків у освітній сфері. Перехід економіки країни на основи ринкового господарювання зажадав розвитку фінансових відносин та нових підходів до організації фінансового забезпечення установ вищої школи.

Процес фінансування освіти залежить від базового підходу до його здійснення та передбачає вибір з можливих альтернатив: державне та комерційне фінансування, за рахунок спонсорських внесків, комбіноване фінансування тощо. Фінансування державних закладів освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей національного господарства, держпідприємств, організацій, а також додаткових джерел [1].

Джерела фінансування закладів вищої освіти показано на рис.1.

Відповідно до статті 71 Закону України „Про вищу освіту” [2], „фінансування державних вищих навчальних закладів здійснюється за рахунок коштів державного бюджету на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, з дотриманням принципів цільового та ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень”.

В Україні вищі навчальні заклади належать до державної, комунальної та приватної форм власності. Це обумовлює різні підходи до формування фінансового механізму закладів вищої освіти в цілому та вибору форм фінансового забезпечення, зокрема. Для державних та комунальних вищих навчальних закладів фінансування пов'язане, насамперед, із отриманням та використанням бюджетних коштів. Така форма фінансування передбачає виділення коштів на безповоротній основі із бюджетів різних рівнів для повного або часткового покриття витрат суб'єктів господарювання. Бюджетне фінансування

вищих навчальних закладів ґрунтується на застосуванні нормативного методу формування та використання фінансових ресурсів.

Рис.1. Джерела фінансування закладів вищої освіти
 Джерело: складено автором на основі [1].

Проаналізувавши динаміку показників державного фінансування освіти (табл. 1), можна відзначити поступове зростання видатків зведеного бюджету на вищу освіту. Так, протягом 2000–2016 років спостерігається тенденція до збільшення обсягів державних видатків на вищу освіту на 28310,4 млн. грн. Але, на жаль, ВВП України є низьким і це не дозволяє досягти рівня фінансування освіти, що забезпечувало б її сталий розвиток.

У світовій практиці частка витрат на вищу освіту у відсотках до ВВП використовується як індикатор участі держави у розвитку національної системи освіти. Законом України „Про вищу освіту” було передбачено фінансування національної освіти у розмірі не менше 10% ВВП. Проте досягти такого рівня фінансування освіти в Україні ніколи не вдалось.

Таблиця 1

Витрати на освіту в Україні, 2000–2016 рр.

Показники	Роки					
	2000	2005	2010	2014	2015	2016
Видатки зведеного бюджету на освіту, всього млн. грн.	7085,5	26801,8	79826,0	100105,6	114193,5	109155,2
У тому числі на вищу	2285,5	7934,1	24998,4	28340,5	30981,8	30595,9
Частка витрат на вищу освіту у % до:						
– видатків зведеного бюджету	4,7	5,7	6,6	5,4	4,6	4,4
– ВВП	1,3	1,8	2,3	1,8	1,6	1,9

Джерело: складено автором за [3].

Так, у 2000 році частка витрат на вищу освіту становила 1,3 % від ВВП, а у 2010 р. – мала максимальне значення і дорівнювала 2,3%. Проте, загалом, протягом останнього часу на функціонування і розвиток вітчизняної вищої освіти виділяється менше двох відсотків ВВП. На жаль, представлена динаміка свідчить про зниження частки державних витрат на освіту у валовому внутрішньому продукті, що не підтверджує пріоритетність для держави сфери освіти.

Динаміку питомої ваги витрат на вищу освіту як відсотки від ВВП протягом 2000–2016 рр. показано на рис. 2.

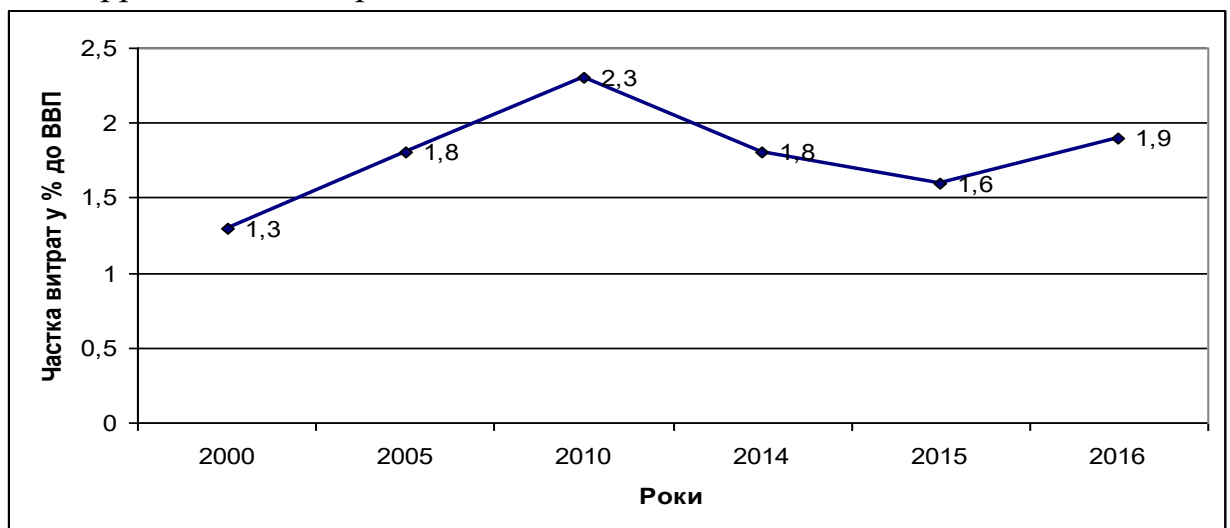

Рис.1. Динаміка частки витрат на вищу освіту у % до ВВП

Джерело: складено автором за [3].

Для вищих навчальних закладів приватної форми власності, що функціонують на засадах комерційного розрахунку характерний фінансовий механізм, заснований на самофінансуванні, яке представляє собою забезпечення потреб простого і розширеного відтворення за рахунок власних коштів. Окрім

того, вищі навчальні заклади приватної форми власності при залученні фінансових ресурсів можуть використовувати кредити банківських установ [4].

Важливе місце серед джерел фінансування діяльності ВНЗ посідають саме комерційні фінансові ресурси, про що свідчить значення показника питомої ваги студентів, які навчаються за рахунок коштів фізичних осіб (табл. 2).

Таблиця 2

Співвідношення чисельності студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації за джерелами фінансування їх навчання за 2010–2016 рр.

Показники	Навчальні роки		
	2010–2011	2014–2015	2015–2016
Всього студентів, осіб, у тому числі навчаються за рахунок:	2066667	1437955	1375160
державного бюджету	798571	663194	649225
місцевих бюджетів	14486	12201	14722
центральної влади, юридичних осіб	8374	10223	9520
фізичних осіб	1245236	752337	701693
Питома вага студентів (%), які навчаються за рахунок:			
державного бюджету	38,6	46,1	47,2
місцевих бюджетів	0,7	0,8	1,1
центральної влади, юридичних осіб	0,4	0,7	0,7
фізичних осіб	60,3	52,4	51,0

Джерело: складено автором за [3].

Потреба реформувати освіту в Україні зумовлена тим, що, попри високі кількісні показники рівня фінансування, ми відстаємо від розвинених країн за її якістю і внеском науково-технічного прогресу в економічне зростання. Проте за показниками її якості, взаємозв'язку між освітніми закладами та бізнесом, впровадження інноваційних технологій у виробництво, здобутків академічних, зокрема, гуманітарних наук Україна перебуває на низьких позиціях.

Список використаних джерел

1. Касич А. О. Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу [Електронний ресурс] / А. О. Касич, В. А. Циган // Ефективна економіка. – 2013. – №12. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua>.

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/79>.

3. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016/17 навчального року: статистичний бюлетень [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metaopus/2016/1-1_03_00_03_2016.htm.

4. Тимошенко О. В. Особливості реалізації фінансового механізму системи вищої освіти України [Електронний ресурс] / О. В. Тимошенко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2009. – № 1. – С. 123–130. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2009_1_21.